

Το μομέντουμ του τρίτου γύρου αδειοδότησης στην ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας

Μάριου Πούλλαδου

Η ανακάλυψη σημαντικών ποσοτήτων φυσικού αερίου και πετρελαίου στη λεκάνη της Λεβαντίνης στην Ανατολική Μεσόγειο, το 2010, οδήγησε τα γεινιάζοντα με τα κοιτάσματα κράτη σε μια αναπόφευκτη ενεργειακή κούρσα με σκοπό τον εντοπισμό, την εξόρυξη, την εκμετάλλευση και τη μεταφορά του υποθαλάσσιου πλούτου στις περιφερειακές και διεθνείς αγορές. Αν και μέχρι πρόσφατα το ισραηλινό κοιτάσμα Leviathan εθεωρείτο η μεγαλύτερη ανακάλυψη στην περιοχή, μεγέθους 450 bcm, ωστόσο η μεγάλη έκπληξη επήλθε με την εύρεση του υπεργίγαντιου (supergiant) κοιτάσματος Zhor, ύψους 849.5 bcm στην αιγυπτιακή ΑΟΖ από την ιταλική ENI¹ τον Αύγουστο του 2015. Σκοπός της παρούσας ανάλυσης είναι να ερμηνεύσει το πλαίσιο, το οποίο η Κυπριακή Δημοκρατία επέλεξε την παρούσα χρονική συγκυρία για να προχωρήσει στην προκήρυξη του τρίτου γύρου αδειοδότησης στην οριοθετημένη ΑΟΖ της.

Η απόφαση της Κυπριακής Δημοκρατίας να προκηρύξει τον τρίτο γύρο αδειοδότησης για τα οικοπέδα 6, 8 και 10, στην κυπριακή ΑΟΖ, στις 23 Μαρτίου 2016,² αντιμετώπιστηκε με έντονη δυσφορία από την Άγκυρα. Σε ανακοίνωση του Τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών, στις 26 Μαρτίου 2016, αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ότι η Τουρκία θα λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να προστατεύσει τα δικαιώματα και τα συμφέροντά της στην υφαλοκρηπίδα της, ισχυριζόμενη επιπλέον ότι μέρος του οικοπέδου 6 εμπίπτει εντός της τουρκικής υφαλοκρηπίδας και ότι η Ελληνοκυπριακή (Ε/κ) πλευρά συμπεριφέρεται σαν να είναι ο μόνος ιδιοκτήτης, παραβλέποντας τα ίσα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων (Τ/κ) επί των φυσικών πόρων του νησιού.³

Μάριος Πούλλαδος, Δημοσιογράφος, MA Ευρωπαϊκή Δημοσιογραφία, (Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου), MSc Ευρωπαϊκή Πολιτική και Δίκαιο (Πανεπιστήμιο Εδιμβούργου, Ηνωμένο Βασίλειο), BA Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σχέσεις (Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Ελλάδα).

¹ ENI, Press Release, "Eni discovers a supergiant gas field in the Egyptian offshore, the largest ever found in the Mediterranean Sea", 30 August 2015, http://www.eni.com/en_IT/media/press-releases/2015/08/Eni_discovers_supergiant_gas_field_in_Egyptian_offshore_the_largest_ever_found_in_Mediterranean_Sea.shtml [accessed 10 April 2016].

² "Notice from the Government of the Republic of Cyprus concerning Directive 94/22/EC of the European Parliament and of the Council on the conditions for granting and using authorizations for the prospection, exploration and production of hydrocarbons", 23 March 2016, *Official Journal of the European Union*, [http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/7DF75846053512BDC2257F6A002284E7/\\$file/Invitation_Criteria_EN.pdf](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/7DF75846053512BDC2257F6A002284E7/$file/Invitation_Criteria_EN.pdf) [accessed 10 April 2016].

³ Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, "Press Release Regarding the Third International Tender for Off-shore Hydrocarbon Exploration by the Greek Cypriot Administration", 25 March 2016, http://www.mfa.gov.tr/no_-74_-25-march-2016_-press-release-regarding-the-third-international-tender-for-off_shore-hydrocarbon-exploration-by-the-greek-cypriot-administration.en.mfa [accessed 10 April 2016].

Αντιδρώντας το Υπουργείο Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας εξέδωσε την ίδια ημέρα ανακοίνωση, χαρακτηρίζοντας την ενέργεια αυτή ως έκφραση της προκλητικής και αποσταθεροποιητικής συμπεριφοράς της Τουρκίας και αυθαίρετης ερμηνείας των διεθνών συνθηκών και συμβάσεων.

Η Κυπριακή Δημοκρατία είναι αποφασισμένη να προχωρήσει στην εκμετάλλευση του φυσικού της πλούτου, ιδιαίτερα σε σχέση με τους υδρογονάνθρακες, για την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία ολόκληρου του λαού της, χωρίς διακρίσεις. Μετά την ανακάλυψη του κοιτάσματος Zohr στην ΑΟΖ της Αιγύπτου και το αυξημένο διεθνές ενδιαφέρον για την κυπριακή ΑΟΖ, τα αποθέματα υδρογονανθράκων εντός αυτής αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, δεδομένων των αυξημένων ενεργειακών αναγκών της Ευρώπης. Η εκμετάλλευση και αξιοποίηση των αποθεμάτων αυτών μπορεί να ενισχύσει σημαντικά την ενεργειακή ασφάλεια, ιδιαίτερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁴

Με την δήλωση αυτή, η Κυπριακή Δημοκρατία έστειλε αφενός ένα μήνυμα στο εσωτερικό μέτωπο των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων δείχνοντας παράλληλα ότι συνυπολόγισε μια σειρά από παραμέτρους τόσο σε ενεργειακό όσο και σε γεωπολιτικό επίπεδο.

Οι συνομιλίες στο κυπριακό ως αντίβαρο

Έχοντας ήδη την εμπειρία της τουρκικής επιθετικότητας όπως αυτή εκφράστηκε το 2014 με τις παρενοχλήσεις του *Μπαρμπαρός*, η Κυπριακή Δημοκρατία αφήσε να εννοηθεί πως τυχόν απόφαση της Άγκυρας να παραβιάσει εκ νέου την ΑΟΖ της, ενδεχομένως να οδηγήσει, όπως και το 2014, σε νέο τερματισμό των διαπραγματεύσεων με την ευθύνη πλέον να βαραίνει τους ώμους της Τουρκίας. Συγκεκριμένα, ερωτηθείς κατά πόσον οι τουρκικές αντιδράσεις μπορούν με οποιοδήποτε τρόπο να επηρεάσουν τις συνομιλίες, ο Πρόεδρος Αναστασιάδης δήλωσε στις 28 Μαρτίου 2016 πως δεν θεωρεί κάτι τέτοιο “εφικτό”. Ωστόσο σε περίπτωση νέων προκλήσεων στην ΑΟΖ, ξεκαθάρισε πως: “αν αμφισβητηθεί το δικαίωμα με κάποιες ενέργειες, οι οποίες θα κριθούν ότι παρεμποδίζουν το κυριαρχικό δικαίωμα, νομίζω έχω δώσει δείγματα γραφής πως η Κυπριακή Δημοκρατία αντιδρά”.⁵

Από την πλευρά του, ο ηγέτης της Τ/κ κοινότητας Μουσταφά Ακιντζί δήλωσε την ίδια μέρα πως ο υποθαλάσσιος πλούτος ανήκει σε όλους τους Κυπρίους και προειδοποίησε μάλιστα την Ε/κ πλευρά για ενδεχόμενη “ένταση”, σε περίπτωση νέων γεωτρήσεων.⁶ Έχει σημασία πως, για την απόφασή της αυτή, η Κυπριακή Κυβέρνηση έλαβε τη στήριξη απ’ όλα ανεξαιρέτως τα κόμματα της αντιπολίτευσης,⁷ με το ΑΚΕΛ να εκφράζει κατά καιρούς επιφυλάξεις, επικαλούμενο επιπλοκές στη διαπραγματευτική διαδικασία για το Κυπριακό.⁸

Τα γεωλογικά δεδομένα και το ενδιαφέρον των εταιρειών

Σε ενεργειακό επίπεδο, από τις έρευνες του Υπουργείου Ενέργειας, σε συνεργασία με το Γαλλικό Ινστιτούτο Πετρελαίου (BEICIP), που παραδόθηκαν στον Υπουργό Ενέργειας της Κυπριακής Δημοκρατίας Γιώργο Λακκοτρύπη, αποδείχτηκε ότι το υπεργιγαντιαίο κοιτάσμα Zohr, που βρίσκεται στην αιγυπτιακή ΑΟΖ, πηγάζει από το υποθαλάσσιο όρος Ερατοσθένης, το οποίο βρίσκεται εντός

⁴ Republic of Cyprus, Ministry of Foreign Affairs, Announcement, 26 March 2016, <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/0BDA7119D0E45FA6C2257F840026E638?OpenDocument> [accessed 11 May 2016].

⁵ Marios Poullados, “Mustafa is playing with our tolerance” (in Greek), *Simerini*, 29 March 2016, p 5.

⁶ “Akinci’s scepticism for EEZ” (in Greek), *Kathimerini*, 5 April 2016, <http://www.kathimerini.gr/855632/article/epikairothta/kosmos/provlhmatismoi-akintzi-gia-thn-aoz> [accessed 7 May 2016].

⁷ Petros Theoharides, “Check Mat the third round of licencing in the EEZ” (in Greek), *Phileleftheros*, 17 February 2016, <http://www.philenews.com/el-gr/top-stories/885/299581/kinisi-mat-o-tritos-gyros-gia-nees-adeiodotiseis-stin-aoz> [accessed 10 May 2016].

⁸ “Andros Kyprianou accuses DHSY that it sails in two boats” (in Greek), *Phileleftheros*, 18 April 2016, <http://www.philenews.com/el-gr/eidiseis-politiki/39/309210/o-antros-kyprianou-katigorei-ton-disy-oti-pata-se-dyo-varkes> [accessed 22 April 2016].

της κυπριακής ΑΟΖ.⁹ Τα δεδομένα αυτά αύξησαν κατακόρυφα τις πιθανότητες εξεύρεσης νέου κοιτάσματος, παρόμοιας γεωλογικής δομής (καρστικός ασβεστόλιθος), στα οικόπεδα της Κυπριακής Δημοκρατίας, γεγονός που λειτούργησε καταλυτικά στην αναθέρμανση του ενδιαφέροντος από εταιρείες (ENI και TOTAL) για παραμονή στην κυπριακή ΑΟΖ με σκοπό τη διεξαγωγή νέων ερευνών και γεωτρήσεων.¹⁰ Σύμφωνα με τον Υπουργό Ενέργειας της Κύπρου, αυτός υπήρξε και ο βασικός λόγος για τον οποίο πάρθηκε η απόφαση έναρξης του τρίτου γύρου αδειοδότησης.¹¹

Προηγουμένως, η εταιρεία ENI, που ανακάλυψε το Zohr στην Αίγυπτο, ανανέωσε το ενδιαφέρον της για συνέχιση των ερευνών στα οικόπεδα 2, 3 και 9 στην κυπριακή ΑΟΖ, ανακοινώνοντας τον Σεπτέμβριο του 2015 διά του διευθύνοντος συμβούλου της, Κλαούντιο Ντεσκάλτζι, πως θα εφαρμόσει παρόμοιο γεωλογικό μοντέλο εξορύξεων και στα κυπριακά οικόπεδα όπου ήδη δραστηριοποιείται.¹² Δυο μήνες αργότερα, στις 23 Νοεμβρίου 2015, ακολούθησε η ανακοίνωση της Noble για την εξαγορά του 35% των δικαιωμάτων του κοιτάσματος Αφροδίτη από την BG,¹³ κίνηση που χαρακτηρίστηκε τεράστιας σημασίας, τόσο για την επίτευξη της διαδικασίας εμπορευματοποίησης του Οικοπέδου 12, αλλά και λόγω της δραστηριοποίησης της βρετανικής εταιρείας στην Αίγυπτο.¹⁴

Εξασφάλιση διαβεβαιώσεων από μεγάλες δυνάμεις

Η εκδήλωση ενδιαφέροντος από αμερικανικές, βρετανικές, ιταλικές, γαλλικές και ισραηλινές εταιρείες στην κυπριακή ΑΟΖ, ενίσχυσε την γεωοικονομική και γεωστρατηγική αξία της Κυπριακής Δημοκρατίας, η οποία επιχειρεί να ευθυγραμμίσει τα συμφέροντά της με αυτά των χωρών των εταιρειών. Πριν η Κυπριακή Κυβέρνηση ανακοινώσει τον τρίτο γύρο αδειοδότησης, έσπευσε να εξασφαλίσει και κάποιες διαβεβαιώσεις από παίκτες-κλειδιά όπως η ΕΕ και οι ΗΠΑ, και ενδεχομένως η Ρωσία. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι ο Πρόεδρος Αναστασιάδης είχε, στο περιθώριο της συνάντησης στο Νταβός τον Ιανουάριο του 2016, επαφές με τους επικεφαλής των εταιρειών ENI και TOTAL, οι οποίοι του εξέφρασαν το ενδιαφέρον τους για περαιτέρω δραστηριοποίηση εντός της κυπριακής ΑΟΖ.¹⁵ Τις ίδιες μέρες, ο Αντιπρόεδρος των ΗΠΑ Τζο Μπάιντεν ξεκαθάρισε προς τον Πρόεδρο Αναστασιάδη ότι στηρίζει τους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Κυπριακής Δημοκρατίας.¹⁶ Επομένως, αν και το Κυπριακό εξακολουθεί να παραμένει άλυτο, εντούτοις οι ενεργειακές εταιρείες μεγάλου βεληνεκούς κατέχουν την κατάλληλη εμπειρία και συνυπολογίζουν το κόστος κινδύνου πριν αποφασίσουν να δραστηριοποιηθούν και να επενδύσουν σε περιοχές υψηλού ρίσκου.¹⁷ Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2013 η ENI υπέβαλε υποψηφιότητα για τον δεύτερο γύρο αδειοδότησης στην ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας, παρά τον ωμό εκβιασμό εκ

⁹ Republic of Cyprus, Ministry of Energy, Commerce, Industry and Tourism, "New Exploration Opportunities Offshore Cyprus", 2016, [http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/dmlhcarbon3_gr/CFFED7822D0042ABC2257F6A00228200/\\$file/Play_Types.pdf](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/dmlhcarbon3_gr/CFFED7822D0042ABC2257F6A00228200/$file/Play_Types.pdf) [accessed 10 April 2016].

¹⁰ Revival of interest for Cypriot EEZ, 08 September 2015, http://www.stockwatch.com.cy/nqcontent.cfm?a_name=news_view&ann_id=235163&lang=en [accessed 14 April 2016].

¹¹ Eratosthenes was deciding factor for third licensing round, 24 March 2016, <http://www.sigmalive.com/en/news/energy/143199/eratosthenes-was-deciding-factor-for-third-licensing-round> [accessed 15 April 2016].

¹² ENI, press release, "The President of Cyprus Nicos Anastasiades meets Eni's CEO, Claudio Descalzi", 2015, http://www.eni.com/en_IT/attachments/media/press-release/2015/09/PR-Cyprus.pdf [accessed 10 April 2016].

¹³ Noble Energy Inc, press release, "Noble Energy and BG International Agree to Partnership in Block 12 Offshore Cyprus", 23 December 2015, <http://investors.nobleenergyinc.com/releasedetail.cfm?ReleaseID=943967> [accessed 10 April 2016].

¹⁴ Karen Ayat, "A closer look at BG's plans to acquire 35% of Cyprus' Bloc 12", Natural Gas Europe, 25 November 2015, <http://www.naturalgaseurope.com/bg-acquisition-35-percent-stake-cyprus-block-12-analysis-26657> [accessed 21 April 2016].

¹⁵ "Cyprus' EEZ receives 'confidence vote' by ENI, at Davos meeting with President Anastasiades", Cyprus News Agency, 20 January 2016, <http://www.cna.org.cy/webnewsEN.asp?a=af323c35e64745f59187ec4c01126d23> [accessed 10 April 2016].

¹⁶ Costas Venizelos, "Explosion in energy issues with US encouragement", *Philelefttheros*, 23 January 2016, <http://www.philenews.com/el-gr/top-stories/885/295865/ekrivi-sta-energeiaka> [accessed 19 April 2016].

¹⁷ IPIECA, Guide to operating in areas of conflict, 2008, <http://www.world-petroleum.org/docs/docs/socialres/guide%20to%20operating%20in%20areas%20of%20conflict%20for%20the%20oil%20and%20gas%20industry.pdf> [accessed 12 May 2016].

μέρους της Τουρκίας για αναστολή των εργασιών της σε τουρκικό έδαφος σε περίπτωση εμπλοκής στο ενεργειακό πρόγραμμα της Κύπρου, πράγμα και το οποίο η Άγκυρα έπραξε.

Λαμβάνοντας, επίσης, υπόψη ότι η TOTAL είναι εταιρεία γαλλικών συμφερόντων και η ENI ιταλικών, γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχει έμμεσα και μια ενίσχυση μέσω του ευρωπαϊκού πλαισίου. Οι προηγούμενες τουρκικές παρενοχλήσεις (2013) καταδικάστηκαν ανοιχτά από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,¹⁸ ενώ στην ετήσια έκθεση για την πρόοδο των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας για το 2015, γίνεται αναφορά στο σεβασμό των δικαιωμάτων των κρατών-μελών της ΕΕ στην ΑΟΖ τους και στην αποχή από ενέργειες, που είναι δυνατό να προκαλέσουν ένταση και να δυσκολέψουν τις προσπάθειες για δημοκρατική λύση στο Κυπριακό.¹⁹ Επιπλέον, η ανάγκη αξιοποίησης των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου γίνεται ολοένα και πιο επιτακτική σε ευρωπαϊκό επίπεδο και ενισχύθηκε περαιτέρω με το ξέσπασμα της κρίσης στην Ουκρανία.²⁰ Μπορεί η ΕΕ να μη διαθέτει την στρατιωτική ισχύ για επιβολή των αποφάσεών της, ωστόσο, δεδομένης της γεωπολιτικής απομόνωσης της Τουρκίας, η Άγκυρα δεν φαίνεται προς το παρών διατεθειμένη να πλήξει περισσότερο την ήδη φθίνουσα διεθνή εικόνα της, ρισκάροντας το ανοίγμα μιας νέας εστίας αντιπαράθεσης στην Κύπρο, κράτος μέλος της ΕΕ.

Η ανάγκη της Ευρώπης για διαφοροποίηση των ενεργειακών της πηγών αλλά και για μερική απεξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο έστρεψε το ενδιαφέρον της Ένωσης στα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου.²¹ Η Κυπριακή Δημοκρατία συμπεριλαμβάνεται σε δυο Έργα Κοινού Ενδιαφέροντος (Projects of Common Interest), η μελέτη κατασκευής των οποίων χρηματοδοτείται από την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρόκειται για τον αγωγό φυσικού αερίου East Med και το καλώδιο μεταφοράς ενέργειας Euroasia Interconnector,²² που θα συνδέσει το Ισραήλ, την Κύπρο και την Ελλάδα μέσω Κρήτης. Ο East Med σχεδιάστηκε προκειμένου να ενισχύσει την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια και να λειτουργήσει ως ένας εναλλακτικός διάδρομος μεταφοράς φυσικού αερίου από τα κοιτάσματα της Λεβαντίνης προς την Ευρώπη μέσω της Κύπρου και της ηπειρωτικής Ελλάδας. Ο αγωγός, μήκους 1900 χιλιομέτρων και χωρητικότητας 14 bcm ετησίως, έχει σχεδιαστεί για να ξεκινά από το Ισραήλ και να έχει σημεία εξόδου στην Κύπρο, την Κρήτη και την ηπειρωτική Ελλάδα, καταλήγοντας στην Ιταλία. Από το τέλος Ιουλίου 2014 το έργο ανέλαβε η ελληνική εταιρεία IGI Poseidon, που ανήκει στη ΔΕΠΑ (50%) και την Edison (50%). Οι προκατασκευαστικές δραστηριότητες σχεδιασμού (Pre-FEED-Front End Engineering Design) έχουν ήδη ολοκληρωθεί με επιτυχία²³ και τυγχάνουν της υποστήριξης των κυβερνήσεων της Ελλάδας, της Κύπρου, του Ισραήλ και της Ιταλίας. Το κόστος των μελετών αυτών συγχρηματοδοτείται κατά 50% (περίπου 5 εκατομμύρια) από τα ταμεία του προγράμματος Συνδέοντας την Ευρώπη (CEF) 2015.

Το ρωσικό ενδιαφέρον για την Ανατολική Μεσόγειο

Μια άλλη σημαντική παράμετρος, που ενδεχομένως να συνέβαλε καθοριστικά στην απόφαση για προκήρυξη του τρίτου γύρου αδειοδότησης, είναι και το ενδιαφέρον της Ρωσίας για συμμετοχή στην ενεργειακή ανάπτυξη της Ανατολικής Μεσογείου. Αν και η ΕΕ αντιμετωπίζει τις ανακαλύψεις στη λεκάνη της Λεβαντίνης ως ευκαιρία για μερική απεξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο, εντούτοις η Μόσχα, ως μεγάλος ενεργειακός παίκτης, έχει ήδη εκφράσει τη διάθεσή της να καταστεί συνεργός

¹⁸ European Parliament, "Resolution on Turkish actions creating tensions in the exclusive economic zone of Cyprus", 11 November 2014, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+MOTION+P8-RC-2014-0211+0+DOC+PDF+V0//EN> [accessed 15 April 2016].

¹⁹ European Commission, press release, Turkey 2015 Report, 10 November 2015, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_turkey.pdf [accessed 14 April 2016].

²⁰ Joshua Mitnick, "Ukraine Crisis Has East Med Energy Executives Bullish", *Wall Street Journal*, 11 March 2014, <http://blogs.wsj.com/middleeast/2014/03/12/ukraine-crisis-has-east-med-energy-executives-bullish/> [accessed 14 April 2016].

²¹ "EU looking towards East Med gas reserves", *Cyprus Mail*, 25 April 2015, <http://cyprus-mail.com/2016/04/25/eu-looking-towards-east-med-gas-reserves/> [accessed 25 April 2015].

²² European Commission, press release, "Energy: Commission unveils list of 250 infrastructure projects that may qualify for 5,85 billion euro of funding", 14 October 2013, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-932_en.htm [accessed 30 March 2016].

²³ Nasos Ktorides (CEO of Euroasia Interconnector), speech in Heraklion (Crete) on 22 April 2016.

στην εξόρυξη, διαχείριση και αγορά αυτού του φυσικού πλούτου, διασφαλίζοντας παράλληλα τα γεωπολιτικά της συμφέροντα. Η ρωσο-τουρκική κρίση, που ξέσπασε έπειτα από την κατάρριψη του ρωσικού Su-24 από την Τουρκία, προκάλεσε την έντονη ανησυχία της Άγκυρας για τυχόν ενεργειακά αντίποινα, δεδομένου ότι η χώρα είναι κατά 65 τοις εκατόν εξαρτημένη από την παροχή ρωσικού φυσικού αερίου.²⁴ Η ανάγκη ενεργειακής απεξάρτησης της Τουρκίας από τη Ρωσία ενδυνάμωσε την επιθυμία της πρώτης για έλεγχο των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου και άλλων περιοχών όπως το Ιράκ και το Τουρκμενιστάν.²⁵ Παρά τη ρήξη των σχέσεών της με το Ισραήλ, η Τουρκία από το 2011 μέχρι την παρούσα φάση, εκφράζει επανειλημμένως τη θέλησή της για μεταφορά του φυσικού αερίου από το Leviathan προς την Τουρκία με αγωγό, ασκώντας ενεργειακή διπλωματία μέσω τουρκικών εταιρειών πετρελαίου.²⁶ Την επιλογή αυτή προωθεί και ο ηγέτης της Τ/κ κοινότητας Μουσταφά Ακιντζί, ο οποίος υιοθετώντας ουσιαστικά τα επιχειρήματα της Τουρκίας, ισχυρίζεται πως ο συντομότερος δρόμος μεταφοράς του αερίου της Κύπρου και του Ισραήλ στην Ευρώπη είναι διά μέσου Τουρκίας, ενώ δηλώνει πως τα χρήματα από την εκμετάλλευση του υποθαλάσσιου πλούτου μπορούν να χρησιμοποιηθούν για χρηματοδότηση της λύσης.²⁷

Από την άλλη, η συνεχιζόμενη δυσaráσκεια του Ισραήλ με τη κυβέρνηση Ομπάμα, οι φιλικές σχέσεις Πούτιν-Νετανιάχου, η επιθυμία της Μόσχας για εδραίωση της στρατιωτικής της παρουσίας στη Μέση Ανατολή, η ρήξη στις σχέσεις Ρωσίας-Τουρκίας, και η ασφάλεια που θα μπορούσε να προσδώσει η παρουσία μιας ρωσικής εταιρείας του εκτοπίσματος της Gazprom στις ενεργειακές υποδομές του Ισραήλ,²⁸ συναποτελούν ευνοϊκούς παράγοντες για μια μελλοντική συνεργασία μεταξύ των δυο χωρών (Ισραήλ-Ρωσίας). Ήδη από το 2012 η Gazprom προθυμοποιήθηκε να αποκτήσει το 30 τοις εκατόν του μεριδίου στο Leviathan, αλλά έχασε από την αυστραλιανή Woodside, ενώ το 2013 υπέγραψε συμφωνία για την αγορά υγροποιημένου φυσικού αερίου από το Tamar, χωρίς ωστόσο αυτή να προχωρήσει.²⁹ Έπειτα από τη συνάντηση Πούτιν-Νετανιάχου στη Μόσχα στις 21 Απριλίου 2016, ρωσικά δημοσιεύματα έκαναν λόγο για νέο ενδιαφέρον της Gazprom να εισέλθει στην ισραηλινή βιομηχανία φυσικού αερίου.³⁰ Επιθυμία της Μόσχας είναι το φυσικό αέριο του Ισραήλ να μην ανταγωνίζεται την Gazprom, όχι μόνο για τις πωλήσεις στην Ευρώπη, αλλά και στην Τουρκία.³¹ Από την τελευταία διαπίστωση συνεπάγεται πως τόσο η Τουρκία αλλά ιδίως το Ισραήλ αναγνωρίζουν τις προκλήσεις που ενδεχομένως να προκαλέσει μια συμφωνία μεταφοράς του φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου στην τουρκική αγορά.

Κατά τη διάρκεια του δεύτερου γύρου αδειοδότησης (Φεβρουάριος 2012), η ρωσική GazpromBank και η δεύτερη σε μέγεθος εταιρεία εξόρυξης φυσικού αερίου της χώρας Novatek, υπέβαλαν υποψηφιότητα αδειοδότησης και σε κυπριακά οικόπεδα, αιτήσεις που απορρίφθηκαν από

²⁴ Morena Skalamera, "Why Turkish-Russian Gas Diplomacy Won't End Well for Ankara", *Foreign Affairs*, 11 October 2015, <https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2015-10-11/kink-pipeline> [accessed 22 April 2016].

²⁵ Ali Unal, "Turkey's energy security also vital for regional security, minister says", *Daily Sabah*, 20 April 2016, <http://www.dailysabah.com/energy/2016/04/21/turkeys-energy-security-also-vital-for-regional-security-minister-says> [accessed 27 April 2016].

²⁶ Merve Erdil, "Energy firms eyeing consortium to carry Israeli gas through Turkey", *Hurriyet Daily News*, 6 April 2016, <http://www.hurriyettailynews.com/energy-firms-eyeing-consortium-to-carry-israeli-gas-through-turkey.aspx?pageID=238&nID=97392&NewsCatID=348> [accessed 17 April 2016].

²⁷ AP Interview, "Turkish Cypriot head: Gas may fund peace deal", *Daily Mail*, 04 April 2016, <http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-3522759/Interview-Turkish-Cypriot-leader-gas-fund-peace-deal.html#ixzz46V2JAAtAv> [accessed 15 April 2016].

²⁸ Josh Cohen, "Why Russia may be a smart business partner for Israel", *Reuters*, 23 February 2016 <http://blogs.reuters.com/great-debate/2016/02/23/why-russia-may-be-a-smart-business-partner-for-israel/> [accessed 27 April 2016].

²⁹ Charles Ellinas, "Russian Interest in Cyprus EEZ and the East Med", 11 March 2016, <http://www.sigmalive.com/en/blog/charles.ellinas/2016/03/998/russian-interest-in-cyprus-eez-and-the-east-med> [accessed 12 April 2016].

³⁰ Hedy Cohen, "Russia wants share in Israeli gas", *The Globes*, 24 April 2016, <http://www.globes.co.il/en/article-russia-wants-share-in-israeli-gas-1001119921> [accessed 24 April 2016].

³¹ Spyridon N. Litsas and Aristotle Tziampiris, "The Eastern Mediterranean in Transition: Multipolarity, Politics and Power", (London: Routledge, 2015), p 71.

την Κυπριακή Κυβέρνηση³². Το κατά πόσον η απόρριψη οφειλόταν σε οικονομικά ή γεωπολιτικά κριτήρια, ή και τα δυο, δεν έχει ακόμη εξακριβωθεί. Ωστόσο, με τον τρίτο γύρο αδειοδότησης, το παράθυρο για συμμετοχή ρωσικών εταιρειών άνοιξε εκ νέου και προωθείται πλέον δημόσια από τον ίδιο τον Υπουργό Ενέργειας Γιώργο Λακκοτρύπη.³³ Τη ρωσική εμπλοκή δεν αποκλείει ούτε ο Ρώσος Πρέσβης στην Κύπρο,³⁴ ενώ ενδιαφέρον για αγορά πλωτού υδρογονανθρακικού φυσικού αερίου (FLNG) εξέφρασε και η Κίνα³⁵.

Η Ουάσιγκτον στηρίζει μεν το ενεργειακό πρόγραμμα της Κύπρου, επιχειρεί ωστόσο να διαδραματίσει τον ρόλο του μεσολαβητή για εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ Άγκυρας και Τελ Αβίβ, υποστηρίζοντας την ιδέα εξαγωγής και μεταφοράς του ισραηλινού φυσικού αερίου στην Ευρώπη μέσω Τουρκίας. Σε πρόσφατη συνέντευξή του στο Bloomberg, ο Υπουργός Ενέργειας των ΗΠΑ Ernest Moniz τόνισε πως μια τέτοια συμφωνία θα μπορούσε να συμβάλει στη διαφοροποίηση της προμήθειας φυσικού αερίου από τη Ρωσία³⁶ στην Ευρώπη. Οι δηλώσεις του Αμερικανού Υπουργού συνέπεσαν χρονικά με ανακοίνωση του Υπουργείου Εξωτερικών της Τουρκίας, σύμφωνα με την οποία συνεχίστηκε στο Λονδίνο ο διάλογος Τουρκίας-Ισραήλ για εξομάλυνση των σχέσεων των δύο χωρών.³⁷ Σχολιάζοντας τις δηλώσεις του Αμερικανού Υπουργού Ενέργειας ο Κύπριος ΥΠΕΞ Ιωάννης Κασουλίδης υπέδειξε για μια ακόμη φορά ότι προϋπόθεση για αγωγή φυσικού αερίου προς την Τουρκία αποτελεί η λύση του Κυπριακού.³⁸ Το ερώτημα ωστόσο που εξακολουθεί να πλανάται, είναι κατά πόσον το Ισραήλ είναι πρόθυμο να διακινδυνεύσει τη στρατηγική συνεργασία που χτίζει εδώ και χρόνια με την Κύπρο, την Ελλάδα, αλλά και την Αίγυπτο προκειμένου να ισχυροποιήσει την επαναπροσέγγιση με την ισλαμική Τουρκία του AKP.

Συμπεράσματα

Καθοριστικό παράγοντα για την προκήρυξη του τρίτου γύρου αδειοδότησης στην κυπριακή ΑΟΖ από την Κυπριακή Δημοκρατία αποτέλεσε η ανακάλυψη του Zhor στην αιγυπτιακή ΑΟΖ, γεγονός που έδρασε καταλυτικά στην ανανέωση του επενδυτικού ενδιαφέροντος των ενεργειακών εταιρειών. Αναμφίβολα, η Κυπριακή Δημοκρατία επιχειρεί να ευθυγραμμίσει τα γεωπολιτικά της συμφέροντα με αυτά των ΗΠΑ, της ΕΕ, της Ρωσίας αλλά και των άλλων εμπλεκόμενων χωρών όπως την Ελλάδα, την Αίγυπτο και το Ισραήλ, με τις οποίες έχει συνάψει ενεργειακές και πολιτικοστρατιωτικές συμφωνίες. Η κρίση που διέρχεται αυτήν την περίοδο η Τουρκία, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, έδωσε τα περιθώρια για ανάλογους διπλωματικούς ελιγμούς εκ μέρους της Κυπριακής Δημοκρατίας, η οποία δοκιμάζει τις προθέσεις ακόμα και της Τ/κ πλευράς στο τραπέζι των συνομιλιών. Μπορεί να ειπωθεί ότι το timing, εκ μέρους της Κυπριακής Δημοκρατίας, για την προκήρυξη του διαγωνισμού ήταν σωστό, αφού τα γεωπολιτικά και ενεργειακά δεδομένα, όπως έχουν διαμορφωθεί, επιτρέπουν την ανάπτυξη μιας νέας δυναμικής στην Ανατολική Μεσόγειο. Ακόμη πιο σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι εταιρείες πίεσαν έμμεσα για άνοιγμα του τρίτου γύρου αδειοδότησης, εν μέσω ενεργειακής κρίσης λόγω των χαμηλών τιμών πετρελαίου διεθνώς. Το κατά πόσον η ενέργεια μπορεί να αποτελέσει καταλύτη προς επίλυση των περιφερειακών προβλημάτων,

³² "Cyprus ends talks with Novatek/Total over offshore gas field", *Reuters*, 19 December 2012, <http://www.reuters.com/article/cyprus-natgas-idUSL5E8NJB9420121219> [accessed 16 April 2016].

³³ Republic of Cyprus, Ministry of Energy, Commerce, Industry & Tourism, Newsletter, January 2016, [http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/39BD04AE6C127B0FC2257F9B003FD94F/\\$file/MCIT_Newsletter_30.3.2016_english%20version.pdf](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/39BD04AE6C127B0FC2257F9B003FD94F/$file/MCIT_Newsletter_30.3.2016_english%20version.pdf) [accessed 10 April].

³⁴ Marios Poullados, "The Russian involvement in the EEZ is possible" (Interview with the Russian Ambassador in Cyprus), *Simerini*, 13 December 2015, pp. 14-15.

³⁵ Chen Cong, "Will Cyprus Become a New Investment Heaven for China?", *China Radio International* (Beijing), 31 October 2013, <http://english.cri.cn/7146/2013/10/31/3361s795438.htm> [accessed 23 April 2016].

³⁶ Jonathan Ferziger and Elliott Gotkine, "U.S. Says Israel Gas May Help Europe Diversify From Russian Fuel", *Bloomberg*, 7 April 2016, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-04-07/u-s-says-israel-gas-may-help-europe-diversify-from-russian-fuel> [accessed 12 April 2016].

³⁷ http://www.mfa.gov.tr/no_-88_-8-april-2016_-press-release-regarding-turkey_-israel-talks.en.mfa [accessed 7 May 2016].

³⁸ "The solution is a prerequisite for a natural gas pipeline to Turkey", *Kathimerini*, 10 April 2016, <http://www.kathimerini.com.cy/index.php?pageaction=kath&modid=1&artid=236214&show=Y> [accessed 7 May 2016].

συμπεριλαμβανομένου και του Κυπριακού, εξακολουθεί να παραμένει αμφίροπο,³⁹ ενώ η διαδικασία μετατροπής της Ανατολικής Μεσογείου σε κόμβο εξαγωγής αερίου, μπορεί να επιτευχθεί αφού οριστικοποιηθεί και το ζήτημα οριοθέτησης της κοινής ΑΟΖ μεταξύ Κύπρου-Ελλάδας-Αιγύπτου για το οποίο καταβάλλονται προσπάθειες και από τον ίδιο τον Αιγύπτιο Πρόεδρο Αμπτέλ Φατάχ Αλ Σίσι.⁴⁰ Μια τέτοια εξέλιξη θα οδηγήσει με τη σειρά της σε επιτάχυνση του ρυθμού επενδύσεων στην περιφερειακή βιομηχανία φυσικού αερίου.⁴¹

³⁹ Keith Johnson, “For Israel and Its Neighbors, Energy Finds Power Big Dreams”, *Foreign Policy*, 11 December 2015 <http://foreignpolicy.com/2015/12/11/for-israel-and-its-neighbors-energy-finds-power-big-dreams-zohr-leviathan/> [accessed 14 April 2016].

⁴⁰ Egypt State Information Service, “Sisi reviews challenges facing Egypt, hopes for promising future”, 14 April 2016, <http://www.sis.gov.eg/En/Templates/Articles/tmpArticleNews.aspx?ArtID=103498#.VyxqTFmk9j8> [accessed 20 April 2016].

⁴¹ James Stocker, “No EEZ Solution: The Politics of Oil and Gas in the Eastern Mediterranean”, *Middle East Journal*, Autumn 2012, pp. 579-97.